

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Π. ΒΕΡΤΟΥΔΑΚΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

Ὁ μανικός τῆς Φιλολογίας, τοῦ Ἔρωτος καὶ τοῦ Θανάτου.
(Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τῆς γέννησής του)

Γιὰ ὅσους δὲν γνωρίζουν τὸν Ἰωάννη Συκουτρή, τὸ ὄνομά του δὲν λέει βεβαίως τίποτε. Ὅσοι ὅμως τὸν ξέρουν, διαισθάνομαι ὅτι τὸν ἔχουν συνδέσει μέσα τους μὲ κάτι τὸ σκανδαλώδες, σχεδὸν μυθικό. Στὴ μορφολογία τοῦ παραμυθιοῦ, ἢ περίπτωσής του φαίνεται ἀρχετυπική: Ἕνας ἄνδρας ὑψηλῆς καύσεως, ἀναμφισβήτητα ἑκτακτος, προκαλεῖ τὸ φθόνο μικρόνων ὁμοτέχνων του, οἱ ὁποῖοι τὸν πολεμοῦν λυσσαλέα. Μόνο πὸς τὸ τέλος δὲν εἶναι εὐτυχές. Ὁ ἥρωάς μας ὁδηγεῖται στὸν αὐτοχειρισμό: Ἀκροκόρινθος, 21 Σεπτεμβρίου 1937.

Ἀπὸ τὴν Ἰωνία εἶχε ξεκινήσει ὁ Ἰ. Σ. Γεννημένος στὴ Σμύρνη τὴν 1η Δεκεμβρίου τοῦ 1901, βραχὺς τὸ δέμας, ἀσθενικός τὴν φύσιν, φοίτησε στὴν περιώνυμη Εὐαγγελικὴ Σχολή. Τὴ φιλολογία σπούδαζε στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του συμπίπτει μὲ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφή. Ὁ ξεριζωμένος Συκουτρὴς καταφεύγει γιὰ δύο χρόνια στὴν Κύπρο, καθηγητὴς στὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Λάρνακος. Τὸ 1925, ἀφοῦ παντρεύεται τὴ Χαρὰ Πετυχάκη, ἀναχωρεῖ μὲ ὑποτροφία τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ τὴ Γερμανία. Θὰ παραμείνει δύο ἐξάμηνα στὴ Λειψία καὶ ἔξι στὸ Βερολίνο. Τὰ χρόνια τῆς Γερμανίας ἀποτελοῦν περίοδο ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς παραγωγικότητος, τὴν καλύτερη τοῦ Συκουτρῆ. Προσαρμόζεται τάχιστα στὰ γερμανικὰ ἀκαδημαϊκὰ εἰθώτα, κατακτᾷ σὲ βάθος τὴ γερμανικὴ γλῶσσα, συμμετέχει στὰ φροντιστήρια καὶ τοὺς κύκλους τῶν ἱερῶν τεράτων τῆς γερμανικῆς κλασικῆς φιλολογίας (Wilamowitz, Jaeger, Maas, Koerte), δημοσιεύει ἐξόχως διεισδυτικὲς ἐργασίες στὰ ἐγκυρότερα περιοδικὰ τῆς χώρας. Οἱ λεπτές καὶ ὀξυνοῦστατες ὑφολογικὲς παρατηρήσεις του στὸν *Εὐαγόρα* τοῦ Ἰσοκράτη, στὸν *Ἐπιτάφιο* τοῦ Δημοσθένη καὶ στὶς ἐπιστολές τῶν Σωκρατικῶν τὸν ἀναδεικνύουν ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς βαθύτερους γνῶστες τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου.

Τὸ 1929 ὁ Ἰ. Σ. παλιννοστεῖ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά ἐκλέγεται ὑφηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ὁ Συκουτρὴς δὲν εἶναι πιά μό-

νον ὁ μονήρης ἐρευνητὴς στὰ γερμανικὰ σπουδαστήρια καὶ ὁ συντάκτης αὐστηρῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν. Ἀρχίζει τὶς παραδόσεις του, ἔχει φοιτητές, προσελκύει ἐτερόκλητα πλήθη, ἰδρύει Φιλολογικὸ Κύκλο καὶ Ἐπιστημονικὸ Φροντιστήριον, κάνει ὁμιλίες καὶ διαλέξεις σὲ ἐπαρχιακὰς πόλεις, συμμετέχει σὲ δημόσιες ἀκαδημαϊκὰς ἀντιπαραθέσεις. Αὐτὸ πού τὸν διακρίνει εἶναι ἡ δεινὴ εὐγλωττία του, ἡ ἀμεσότητα στὴν ἐπικοινωνία, ἡ παρρησία καὶ κυρίως τὸ πάθος του σὲ κάθε δραστηριότητα πού ἀναλαμβάνει. Ὁ νεαρὸς ὑφηγητὴς δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴ φιλολογία σὰν στεῖρο σχολαστικισμὸ καὶ ξηρὴ ἀκαδημαϊκὴ ἐνασχόληση. Χωρὶς νὰ περιφρονεῖ τὸ γράμμα – τὸ κατέχει ὅσον ὀλίγοι! – ἀναδεικνύει τὸ πνεῦμα. Δὲν βλέπει τὰ ἀρχαῖα κείμενα σὰν στατικὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος· προβάλλει τὴν ἀξία τους γιὰ τὸ παρὸν καὶ βιώνει βαθιὰ μέσα του μιὰ διαρκὴ καὶ πυρέσσουσα συνομιλία μαζί τους. Καὶ τοῦτο ἔχει τὸ χάρισμα νὰ τὸ μεταβιβάξει στοὺς μαθητὲς του. Ἡ διδασκαλία του ἐξελίσσεται σὲ μιὰ μυσταγωγία, σὲ μιὰ παιδευτικὴ, δηλαδὴ ἐρωτικὴ, κατὰ Πλάτωνα, βίωση.

Πνεῦμα πολυμερὲς καὶ φιλέρευνο ἀσκεῖ – ἢ, ἂς ἐπιμείνουμε, βιώνει – τὴ φιλολογία καὶ κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος. Ἀπὸ τὴν κριτικὴ τοῦ κειμένου ὡς τὴν αἰσθητικὴ ἀπὸ τὸν Ἀντιφώντα ὡς τὴ λογοτεχνία τῆς ὕστερης ἀρχαιότητος καὶ ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐπιστολογραφία ὡς τὸν Παλαμᾶ. Μελετᾷ Σαίξπηρ, ἀναλύει Γκαίτε, σχολιάζει Νίτσε, μεταφράζει Βέμπερ.

Τὸ 1934 ἔρχεται τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος, τὸ ἔργο μὲ τὸ ὁποῖο κυρίως συνδέεται συνειρμικὰ ὁ Συκουτρὴς στὴ μνήμη τῶν Ἑλλήνων λογίων. Τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ ἰδίως δύο κεφάλαια ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή του Ὁ παιδικὸς ἔρως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ Πλατωνικὸς ἔρως καὶ χριστιανικὴ ἀγάπη θὰ χρησιμοποίησιν ἀργότερα τὸ καθηγητικὸ κατεστημένον τοῦ Ἀθῆναις γιὰ νὰ κηρύξῃ μιὰ λυσσαλέα καὶ χυδαία ἐκστρατεία ἐναντίον του, ὅταν ὁ Ἰ. Σ. θέλησῃ νὰ διεκδικήσῃ θέσιν τακτικοῦ καθηγητῆ στοῦ Πανεπιστήμιου.

Ὁ ὑφηγητὴς Συκουτρὴς οὐδέποτε προήχθη σὲ καθηγητὴ. Τὸ καλοκαίρι τοῦ '37 ἐπισκέπτεται τὴ Γερμανία, τὴ χώρα ὅπου ἀνδρώθηκε ἐπιστημονικὰ, καὶ διαπιστώνει ἰδίως ὁμμάσι τὴ ναζιστικὴ βαρβαρότητα. Ἐπιστρέφει τὸν Αὐγούστο. Στις 21 Σεπτεμβρίου παίρνει μόνος γιὰ τελευταία φορὰ τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο γιὰ τὸν Ἀκροκόρινθο. Κύριος οἶδε τί ἀναδεύονταν μέσα του· πόσο λογίων τσακίσματα ἐλάμβαναν χώρα ἐντός του, συναισθηματικά, ἰδεολογικά, ὑπαρξιακά.

Ὁ Ἰ. Σ. ὑπῆρξε μιὰ ὄλως ξεχωριστὴ περίπτωση στὴν πολιτιστικὴ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ μεσοπολέμου. Πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν ἀριστοκρατικὸ, κράτησε ἀνυποχώρητα τὶς δικὰς του ἀπόψεις, μακρὰν κάθε συρμοῦ καὶ λαϊκισμοῦ. Στὸ δημοτικισμὸ δὲν προσεχώρησε, ἡ μάζα οὐδέποτε τὸν ἐνέπνευσε, πορεύτηκε ἀταλάντευτα μόνος ἐπενδύοντας τὶς ἰδέες του μὲ ὅλο τὸ πῦρ τῆς ψυχῆς του. Στάθηκε πανταχόθεν ἐλεύθερος γιὰτὶ ὑπῆρξε βαθύτατα αὐθεντικὸς. Προσπάθησε νὰ ἀπαντήσῃ στὰ θεμελιώδη ἐρωτήματα πού θέτει ὁ ἄνθρωπος, νὰ τὸν ἀνεβάσῃ ἀπὸ βιολογικὴ μονάδα σὲ ὑψιστὴ ἠθικὴ ὄντοτητα. Τὸ ἀν συμφωνοῦμε μὲ τὶς ἀπαντήσεις πού ἔδωσε εἶναι τὸ τελευταῖο. Κι ὁ ἴδιος ἴσως δὲν συμφώνησε. Γι' αὐτὸ θαρρῶ πὺς στοῦ πρόσωπό του ἀποτυπώνεται ἄριστα ἡ τραγικότητα τοῦ πάντοτε ἀνικανοποίητου καὶ ἥρωικοῦ ἀνθρώπου.